ДЕТСКА ГРАДИНА №10 "СЛЪНЧИЦЕ
9300 гр. Добрич, ул. „Даскал Димитър Попов", № 1, тел.:058/593 030; 0884 311403,
e-mail: d4dg10@gmail.com; dg10dobrich@abv.bg; http://dg10-dobrich.com/;
info-800301@edu.mon.bg

УТВЪРЖДАВАМ: . . .

Директор ДГ № 10 „Слънчице"

град Добрич

МЕХАНИЗЪМ И АЛГОРИТЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО МЕЖДУ ДЕЦАТА

I. НЕОБХОДИМОСТ И ОБХВАТ НА МЕХАНИЗМА.

На основание споразумението за сътрудничество и координиране на работата на териториалните структури на органите за закрила при случаи на деца, жертви или в риск от насилие и при кризисна интервенция, както и в съответствие с българското и Европейското законодателство е наложително разработването на готови шаблони за отреагиране, обединени в работеща система по направленията – превенция, изготвяне на бърза и качествена оценка на риска, реална интервенция при криза, управление и контрол над ситуацията и правилното отработване на посттравматичните остатъчни за ситуацията феномени. Не на последно място стои и въпросът за правилното и коректно описание на случаите и ползването им за подобряване цялостната ефективност на процеса.

Въвеждането на общ механизъм се налага от разбирането, че реален напредък във справянето с насилието и тормоза може да бъде постигнат само при прилагането на последователна и насочена политика, която се споделя и изпълнява от всички участници в образователния процес.

Тази политика е част от цялостната политика за развитие на ДГ № 10 „Слънчице" и за подкрепа на личностното развитие на всяко дете. **Регламентира се в дългосрочен план, целите и задачите по отношение на превенцията на насилието, както и разписва конкретни роли, отговорности и процедури за действие при възникнали ситуации при насилие и тормоз.** Многофакторното интерпретиране на ситуация на дете в евентуален или реален риск, **изисква съобразяването и правилната оценка на влиянията върху физиката, психиката личността на детето.** Така например работата при данни за евентуален риск изисква специалисти, такива са например взаимовръзките и взаимоотношенията между училищните власти, законно представляващите детето/в определени случаи/, представители на МВР, детска педагогическа стая, социален работник или друг вид социален партньор, представител на МЗ и много др.

Министерство на вътрешните работи:

- Осигурява служители от РУ на МВР по настоящ адрес на детето, които да участват в мултидисциплинарните екипи на местно ниво като издава за това писмена Заповед по реда,

Сканирано с CamScanner

предвиден за това, в която да има вменени задължения за действие и съдействие по настоящия координационен механизъм. В писмената Заповед следва да са посочени заместници на определените служители, които да действат в отсъствие на титулярите.

- В срок от един месец от подписването на Споразумението за сътрудничество и координиране на работата на териториалните структури на органите за закрила при случаите на деца, жертви или в риск от насилие при кризисна интервенция, предоставя на Регионалната дирекция за социално подпомагане всички координати за връзка(телефон, включително мобилен, имейл, факс, адрес и др.) с определените служители на всяко РУ на МВР, а ако има промяна в личния състав на тези служители – изпраща при настъпване на промяната;
- Възлага на служителите от РУ на МВР правомощия и задължения за извършване на действия и съдействия съобразно компетентността си на местно ниво като представители на МВР в мултидисциплинарните екипи;
- В случаите на полицейска закрила, осигурява охрана и съпровождане на засегнатите деца по настоящия координационен механизъм до местата за настаняване при настаняване от ДСП/ОЗД

Министерство на здравеопазването:

- В случите на насилие над дете се осигурява безплатен преглед на пострадалото дете в „Съдебна медицина“, с оглед изготвяне на съдебно-медицинско удостоверение. Такъв медицински преглед се извършва задължително, когато предложението за извършването му е направено от мултидисциплинарния екип.

Министерство на образованието и науката:

- В случаите, когато са възникнали бедствия, пожари, терористични действия, други извънредни обстоятелства и инциденти, при които има пострадали деца, директорите на училищата, детските градини и обслужващите звена по места да бъдат задължени, незабавно да подават първоначална информация в РУ на МВР, на кмета на населеното място и в съответната дирекция „Социално подпомагане“ и към Държавната агенция за закрила на детето.

Държавна агенция за закрила на детето/ДАЗД/:

- Организира и финансово обезпечава работата на групата за кризисна интервенция.
- Актуализира периодично Координационния механизъм, съобразно нормативните промени, включително и тези, свързани с правомощията на органите за закрила по чл. 6 а, ал. 3 от ЗЗД и неправителствения сектор, както и в зависимост от възникналата необходимост от придобиваната с времето практика по случаи на деца;
- Осигурява супервизии на служителите на ДСП/ОЗД, а при необходимост – и на останалите участници в мултидисциплинарните екипи;

Агенция за социално подпомагане/АСП/:

- Осигурява служители от ДСП/ОЗД по настоящ адрес на детето, които да участват в мултидисциплинарните екипи на местно ниво, като издава за това писмена Заповед по реда предвиден за това, в която да са вменени задължения за действие и съдействие по настоящия координационен механизъм. В писмената Заповед следва да са посочени заместници на определените служители, които да действат в отсъствие на титулярите;
- Възлага на служителите от ДСП/ОЗД правомощия и задължения за извършване на действия и съдействия на местно ниво, съобразно компетентността си кто представители на АСП в мултидисциплинарните екипи при извършване на действия по този Координационен механизъм;
- В срок от един месец т подписването на Споразумението за сътрудничество и координиране на работата на териториалните структури на органите за закрила при случаи на деца , жертви или в риск от насилие или при кризисна интервенция, предоставя на Областните структури на МВР всички координати за връзка (телефон, включително мобилен, имейл, факс, адрес и др.) с определените служители на всяко ДСП/ОЗД, а ако има промяна в личния състав на

Сканирано с CamScanner

тези служители – изпраща при настъпване на промяната, както и известните им координати на останалите органи за закрила на местно ниво и активно действащите доставчици на социални услуги;

- Изготвят се месечни графици за социалните работници на разположение, които се предоставят на Областните структури на МВР.

Кметове на общините:

- Осигуряват служители от подчинената им местна администрация по настоящ адрес на детето, които да участват в мултидисциплинарните екипи на местно ниво, като издава за това писмена Заповед по реда, предвиден за това, в която да са вменени задължения за действие и съдействие по настоящия координационен механизъм. В писмената Заповед следва да са посочени заместници на определените служители, които да действат в отсъствие на титулярите;
- Възлагат на служителите от местната администрация правомощия и задължения за извършване на действия и съдействие на местно ниво съобразно компетентността си като представители на местната власт и мултидисциплинарните екипи;
- Следят за изпълнението на поставените задачи по реда на чл.7, ал. 5 от Закона за закрила на детето от мултидисциплинарните екипи на местните структури и оказват методическа подкрепа на служителите, определени да действат в мултидисциплинарните екипи от името на кметовете;
- Съобразно ежегодните доклади за работа на мултидисциплинарните екипи и извършения анализ във връзка с него, залагат и обезпечават в общинските програми за закрила на детето, допълнителни дейност в подкрепа на Координационния механизъм;
- В срок от един месец от подписването на Споразумението за сътрудничество и координиране на работата на териториалните структури на органите за закрила при случаи на деца, жертви или в риск от насилие или в кризисна интервенция предоставят на Регионалната дирекция за социално подпомагане всички координати за връзка (телефон, включително мобилен, имейл, факс, адрес и др.) с определените служители на местната администрация и техните заместници, а ако има промяна в личния състав на тези служители – изпраща при настъпване на промяната, както и известните им координати на останалите органи за закрила на местно ниво и доставчици на социални услуги;

Доставчици на социални услуги за деца:

- Осигуряват съответните специалисти с цел оказване на психологическа и/или социална подкрепа на детето, жертва на насилие;
- Предоставят своевременно съответната услуга на детето /вкл. и резидентен тип, в случай на настаняване извън семейството като мярка за закрила/.

II. НОРМАТИВНА УРЕДБА.

Конвенция на ООН за правата на детето.

Стратегия на Света на Европа за правата на детето

Закон за предучилищно и училищно образование;

Правилник за прилагане на Закона за Закон за предучилищното и училищно образование;

Закон за социално подпомагане/ЗСП/

Правилник за прилагане на Закона за социално подпомагане/ППЗСП/

Правилник за дейността на Детските педагогически стаи/ПДДПС/;

Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните /ЗБППМН/

Сканирано с CamScanner

Наредба за здравословни и безопасни условия на обучение, възпитание и труд

Закон за закрила на детето/ЗЗД/

Правилник за прилагане на Закона за закрила на детето/ППЗЗД/

План на националната комисия за борба с трафика на хора/НКБТХ/

Национална програма за противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите му

Харта за правата на детето. Етичен кодекс на работещите с деца

Национален механизъм за насочване и подпомагане на жертвите на трафик.

Конвенция на Съвета на Европа за действия срещу трафика на хора в България.

Типови длъжностни характеристики за работещи в системата на образованието/съгласно Единен класификатор на професиите в България/. Както и всички останали нормативни актове, касаещи живота и здравето на правата и интересите на децата.

III. ИЗМЕРЕНИЯТА НА ТОРМОЗА В ДГ № 10 „СЛЪНЧИЦЕ“

Тормозът обхваща широк спектър от прояви. Това е явление със сериозни размери, което оставя дълготрайни последици върху психическото здраве и поведението, както на децата които търпят насилие, така и на онези, които го извършват или наблюдават. Последиците от насилието по - специално в училище са особено тежки и продължителни, и силно привличат общественото внимание.

Българската дума, която отговаря наи-точно на явлението е „тормоз“/bulling/. Насилието в ДГ № 10 „Слънчице“ е недопустимо.

1. Какво е насилие?

В България в официална употреба е дефиниция е понятието **„насилие“**, дадена в § 1, т.1-5 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето. **Две от определенията мат пряка връзка с насилието от деца върху деца, което е обект на настоящия механизъм.**

Насилие „над дете“ е всеки **акт на физическо, психическо или сексуално насилие**, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

„Физическо насилие“ е причиняване **на телесна повреда,** включително причиняване **на болка или страдание** без разстройство на здравето.

„Психическо насилие“ за всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, **като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне** или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника и попечителя или лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

Сканирано с CamScanner

„Сексуално насилие“ е използването на дете **за сексуално задоволяване.** Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на СЗО е „участието на дете в сексуални действия“

„Пренебрегване“ е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен.

2. **Какво е тормоз?**

Тормозът е специфичен вид насилие сред деца и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение. Но не всеки акт на насилие е тормоз. тормозът между връстници е групов феномен. **Случаите на тормоз се извършват в групова среда, в присъствието на други връстници и отсъствието на възрастни.** Професор д-р Дан Олвеус определя тормоза като „повтарящи се във времето негативни действия от страна на един или повече, когато някой умишлено причинява или опитва да причини травма или дискомфорт на друго дете, чрез физически контакт, чрез дума или по друг начин“.

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е много сериозно, оставящо травматични следи действие, защото тормозеният не може да се защити със собствени усилия. Тормозът не спира от само себе си, без външна намеса.

Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики:

1. Злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
2. Тормозът с извършва от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да унизи или изолира;
3. Повтаря се многократно във времето, а не е еднократен или изолиран акт на насилие.

Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат описани като:

Физически тормоз – блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Психически тормоз – подмятане, подиграване, закачане, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на имущество, кражби, хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене, словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Когато е в група, под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване, одумване и разпространение на злобни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз.

Кибертормоз – обидни, заплашителни и подигравателни текстови съобщения по мобилен телефон, електронна поща, Skype или Facebook; разпространяване на материали, които уронват достойнството на детето ли го унижават; снимането на детето с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видео в интернет или

Сканирано с CamScanner

други канали без негово съгласие, на слухове, клюки и заплахи в социалните мрежи, крадене на самоличност и др.

Сексуален тормоз – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето и по-специално, създаване на смущаваща, враждебна, деградираща(принизяваща), унизителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуални прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие.

Разлики между тормоз и закачки или игра между децата.

По-голямата част от ситуациите на тормоз **могат да бъдат овладени от учителите,** а някои и от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. **На първо място трябва да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата.** За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват, без активно да участват.

3. **Насоки за оценка на ситуацията:**

- Ако децата се бутат или блъскат или и разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо поведение, а околните не им обръщат внимание, то на-вероятно **става дума за игра.**
- Ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно **става дума за тормоз.**
- Ако детето не се чувства добре от закачките и подигравките, тогава поведението **може да е тормоз.**
- Ако детето към което са отправени подигравките поиска другото дете да спре и той или тя не спира да се подиграва, тогава **става дума за тормоз.**
- Ако детето, което дразни, продължава да дразни, или дразни отново и отново, **това е тормоз.**
- Ако дразненето е за нещо, което детето не може да промени „височина, носене на очила, тегло, способността да чете и др.“ тогава **може да е тормоз.**
- Ако има и други хора наоколо, които наблюдават ситуацията и се окуражават или се присъединяват към ситуацията на подигравки, това е **тормоз.**
- Ако едно дете е по-силно или по-популярно, по-голямо на възраст или по-властно, това може да е **тормоз.**

  Ако се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават, да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз, е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

  Физическото насилие и тормозът са формите, които възрастните най-често забелязват и затова често мерките за справяне обикновено са насочени именно към тях. Психическото насилие и тормоз могат по-трудно да бъдат установени,

Сканирано с CamScanner

тъй като не са така видими, а и децата от своя страна нямат нагласата да споделят с възрастните за своите преживявания.

Проблемът се задълбочава, когато психическото насилие и тормоз, като обидните думи и прякори, социалното изолиране и др. се подценяват от възрастните и се считат за нормална част от процеса на социализация и израстване на децата. Ето защо е важно да се обърне внимание още от първите признаци на насилие за неговото съществуване.

4. **Признаци, по които могат да се разпознаят насилието и тормозът:**

Разпознаването на насилие и тормоз включва следните физически и поведенчески признаци:

- Различни по вид и цвят натъртвания вкл. синини, постоянни или чести червени петна вкл. пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- Неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, вкл. едносрични отговори;
- Безпокойство и крайности в поведението – от агресивност до пасивност;
- Лоша представа з себе си – децата смятат, че са заслужили насилието;
- Прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- Влошаване на здравословното състояние, което включва прилошаване, главоболие, отпадналост;
- Агресивно поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- Внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото за развитие на детето;
- Бягане и криене;
- Загуба на доверие, ниска самооценка, занемаряване, отказ да сресва косата си;
- Психосоматични симптоми като болка в стомаха, главоболие;
- Различни прояви на сексуализирано поведение;
- Наблюдават се промени в навиците.

Тормозът между деца спада към насилието към дете и се третира с мерките на ЗЗД. Според чл. 7, ал. 1 от ЗЗД, всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на който стане известно за дете, преживяло насилие е длъжен да сигнализира органите по закрила.

IV. ПОЛИТИКА НА ДГ № 10 „Слънчице“ ЗА ПРЕВЕНЦИИ И ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ.

1. Принципи, ценности, философия

Основен принцип при изграждането на политика за противодействие на тормоза в ДГ №10 „Слънчице“ е прилагането на цялостен подход, прилагане на координирани и последователни усилия за предотвратяване на тормоза и създаване на сигурна среда за обучение и възпитание на децата. Изграждането на защитна мрежа, поставя ясни граници за формирането на ценности, правила и процедури, които не допускат прояви на насилие и тормоз в ДГ № 10 „Слънчице“. За правилното откриване на причините за насилие в ДГ № 10 „Слънчице“, както и успешното намаляване на факторите, които са свързани със средата и които допринасят за проявата на агресия и за утвърждаване на **агресивни модели на поведение се работи всекидневно чрез:**

Сканирано с CamScanner

- Системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;
- Подобряване на физическата среда в ДГ № 10 „Слънчице“(с фокус към занималните), която не съдържа предпоставка за изява за агресивно поведение и в същото време създава условия за формиране на групата като общност;
- Работа с нагласите към активно участие в дейностите, които намаляват съревнователния елемент между децата за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на групата;
- Следване на последователни стъпки за подкрепа и неразбиране на последиците от насилието и за справяне с неприемливото поведение на децата.

Политиката на ДГ № 10 „Слънчице“ се реализира на равнище детско заведение и на равнище група, като на всяко едно от тези равнища се осъществяват дейности по превенция и интервенция(реакция).

1.1 Превенцията на тормоза

- Включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието. Превенцията поставя приоритет върху дейности на равнище група, например създаване на правила на отношения в групата, морално възстановяване на щета, тематични разговори в подходящо време, като по този начин се създава пространство за отработване на агресия, чрез говорене, разиграване на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне.

1.2 Интервенциите

- Включват действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на възникнала вече ситуация на тормоз, като се отчитат индивидуалните потребности на всяко дете, въвлечено пряко или косвено в ситуация и се прилага принципа на най-добрия интерес на детето. В по-голямата си част интервенциите включват отговора на ДГ № 10 „Слънчице‘ при възникнали ситуации на тормоз.

2. Разработване и въвеждане на система за предотвратяване и противодействие на тормоза в ДГ № 10 „Слънчице‘

2.1 Дейности на равнище ДГ № 10 „Слънчице“

2.1.1. Превенция на равнище ДГ № 10 „Слънчице‘. Включва **оценка** на проблема, **създаване на координационен съвет,** изготвяне на **план за противодействие на училищния тормоз и създаване на единни вътрешни правила.**

А. **Оценка на проблема**

1. Оценката на тормоза в ДГ № 10 „Слънчице“ **се организира от ръководството със съдействието на координационен съвет/КС/ за справяне с насилието в началото и в края на всяка учебна година с цел определяне на формите и видовете тормоз, участниците в тормоза и местата, където най-често се случва.** За целта могат да се използват редица инструменти като специални въпросници, анкети, дискусии с участие на цялата градинска общност, фокус групи с деца, учители и родители и др. в Приложение 3 е включен пакет от такива психологически инструменти.

Сканирано с CamScanner

2. **Оценката на тормоза** (с един от изброените в т. 1 инструменти) се извършва от учителите по групи до 3 седмици от началото на учебната година и до 3 седмици преди края на учебната година.

3. **Резултатите се обработват в десетдневен срок** от КС за справяне насилието.

4. След обобщаване на резултатите от изследването, резултатите от изследването и наличието на проблем **се анализират на Педагогически съвет.**

Б/. Създаване на координационен съвет.

- Със заповед на Директора се създава координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности, който отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с тормоза.

В/. изготвяне на план за съответната учебна година за противодействие на тормоза

- В началото на учебната година КС изготвя план за противодействие на училищния тормоз. Този план съдържа описание на всички дейности по превенция и интервенция на равнище група и ДГ № 10 „Слънчице“
- Той е със срок една година и се ревизира и актуализира всяка учебна година.

Г/. Създаване на единни вътрешни правила

1. КС за справяне с насилието, съгласувано с учителите по групи обобщава всички предложения за правила на поведение и ценности, направени от групите и формулира общоградински ценности и правила, които стават част от вътрешно-градинската политика.
2. УКС за справяне с насилието, съгласувано с учителите по групи договаря единен механизъм с ясно разписани отговорности, за предотвратяване и реагиране при проява на тормоз и насилие в ДГ № 10 „Слънчице“.
3. Комисията за актуализиране на Правилника за устройството и дейността на ДГ № 10 „Слънчице“, при необходимост разработва предложения за промени в него, произтичащи от настоящия механизъм, предлага ги за обсъждане и приемане на ПС.
4. Администраторът на сайта на ДГ № 10 отговаря за запознаване на гражданската общност с настоящия Механизъм за противодействие на тормоза в ДГ, като публикува всички документи на сайта на ДГ.
5. **Председателя на комисията за квалификация,** съгласувано с директора предлага планиране на обучения за повишаване на квалификацията на учителите в областта за справяне с училищния тормоз, с критични ситуации и р.
6. Провеждане на колективни и индивидуални с цел информиране на учителите по групи „Какво е насилие и тормоз и как да го разпознаваме“.
   -сред родителите, на родителски срещи и в приемното време на учителите по групи;
   -разработване на мерки за привличане на родителите;
   -осигуряване н реални партньорства с външни на ДГ № 10 „Слънчице“ служби, организации и специалисти, предлагащи услуги и програми за превенция и противодействие на насилието и тормоза в училище;

Сканирано с CamScanner

2.1.2 Интервенция на равнище ДГ № 10 „Слънчице“

- **Включва водене на** Дневник и процедури за управление на информацията, иницииране на работа по случай и насочване на случай към други служби;
- **Водене на Дневник на ДГ № 10 „ Слънчице“** със случаи и управление на информацията;
- Дневникът със случаи се създава единствено за целите на анализа и планирането на цялостна градинска политика за противодействие на насилието и тормоза в ДГ № 10 „Слънчице“;
- В него се документират единствено ситуациите, съответстващи на нива две и три, според приетата класификация(Таблица 1), при които е необходима и намесата на координационния съвет.
- Ситуацията, която следва да се впише в Дневника със случаи, съдържа следната информация: дата, какво се е случило – кратко описание на ситуацията, кога се е случило, кои са участниците, кой служител е регистрирал ситуацията – име и подпис, какво е предприето като действия(интервенция), кои отговорни участници са информирани(институции, органи, родители).
- На базата на вписаните ситуации, координационния екип извършва оценка на риска. Екипът е отговорен за анализа и разпознаването на деца, които участват и се въвличат в ситуации на тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието.
- Анализът е подчинен на цели за извеждане на необходимост от индивидуална работа по случай с дете, което се намира в ситуация на риск. Екипът създава процедура за откриване и работа по случай в ДГ № 10 „Слънчице“

2.1.3.Процедура за откриване и работа п случай

При предприемане на индивидуална работа по случай с дете на база направения анализ, **координирането на работата се осъществява от учителите по групи.**

2.1.4.Насочване на случаи към външни служби

- При идентифициране на ситуации на тормоз, следва незабавно да се уведомят органите за закрила на детето: ОЗД и/или полиция;
- Уведомяването е задължение на всеки гражданин по силата на Закона за закрила на детето/ЗЗД/, следователно сигнал до отдел „Закрила на детето“ и/или Районно управление „Полиция“, трябва да подаде гражданинът или служителя на ДГ № 10 “Слънчице“, идентифицирал тормоза;
- Това може да бъде учите, възпитател, директор, служител от непедагогическия персонал, както и Координационния съвет като колективен орган.
- Уведомените институции започват проверка на сигнала по реда на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи

Сканирано с CamScanner

на деца жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция;

- Конкретните стъпки при подаване на сигнал за тормоз към външни служби при кризисна интервенция.
- Конкретни стъпки при подаване на сигнал за тормоз към външни служби са представени в **Приложение 2. Кой, кога и къде може да подава сигнал за дете в риск?**

2.2.2. Интервенция на равнище група

- Се отнася до ситуациите **от ниво едно и две** според приетата класификация(Таблица 1). Съвместни действия между учителите.
- В случай, че са на лице поредица от ситуации от първо ниво, в което са въвлечени различни участници, може да се предприемат допълнителни занимания с цялата група. За целта би могъл да се покани и външен за ДГ № 10 „Слънчице“ специалист.
- Ако са на лице други повторяеми фактори – например ситуациите се случват по **едно и също време или в един и същи час и т. н.** , тези фактори следва да се вземат предвид и по преценка на учител, който ги констатира, за да се информира координационния съвет.
- Ситуацията от второ ниво се вписва в Дневника за случаи на тормоз, като са определени участници, направен е анализ от Координационния съвет и са предприети мерки, които могат да включат индивидуална работа по случай и/или работа с групата.
- Съвети към учителя за справяне с различни ситуации на тормоз са поместени в **Приложение 1. Насоки и интервенция**

3. Включване на родители

При включване на родители се има предвид следното:

- Във всички случаи е необходимо **родителите да бъдат уведомени** за случилото, както и за предприетите от ДГ № 10 „Слънчице“ действия за разрешаване на ситуацията;
- В разговора е важно да се акцентира върху необходимостта родителите **да не критикуват другото дете,** а да се опитат да погледнат на ситуацията през погледа на другата страна;
- Разговорът трябва да бъде проведен на **подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се предостави отворено пространство** за споделяне на техните опасения и гледни точки;
- **Учителят може да насочи родителите за консултация с други специалисти при необходимост.**

4. Ресурсна обезпеченост

4.1.ДГ № 10 „Слънчице“ е необходимо да осигурява:

4.1.1. Изградени механизми с различни институции;

4.1.2. Обучени специалисти за интервенция в ситуации на тормоз в ДГ № 10 „Слънчице“, а при липса на такива да се обърне към външни за ДГ специалисти, които са обучени за интервенция в ситуации на тормоз;

Сканирано с CamScanner

4.1.3. Информация, материали по темата за насилието и тормоза в ДГ № 10 „Слънчице“, информация за наличните ресурси в общността и други

V. НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ И ПРОЦЕДУРИ ПРИ НАЛИЧИЕ НА ТОРМОЗ

1. Разпознаване на тормоза от страна на учителя;
2. Прекратяване на ситуация на тормоз;
3. Подход за възстановяване на щетата;
4. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз;
5. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.

Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на детската градина срещу насилието. Намесата на възрастните следва внимателно да се обмисли и планира. Тя трябва да бъде последователно прилагана от цялата общност, за да бъде максимално ефективна.

Важно е да не бъдат омаловажавани и първите прояви на влошаване на отношенията между децата, както и поведението, което е неприемливо. Тези ситуации представляват първо ниво от приетата класификация (Таблица 1). Необходимо е още при най-малките сигнали и съмнения за тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да бъде толерирано. Вниманието трябва да бъде насочено, както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални и психологически измерения.

1. Разпознаване на тормоза от страна на учителя

По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои и от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място, важно е да се разграничат случаите, в които не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват, без активно да участват.

Следното би помогнало за правилна преценка на ситуацията:

- Ако децата се закачат, бутат, блъскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра;
- Ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз;
- Когато се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси, просто да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

2. Прекратяване на ситуация на тормоз:

Задължение е на всеки учител да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел или, за която е получил сигнал (от дете, родител или друг служител от детската градина):

Сканирано с CamScanner

- В случай на физически тормоз, децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическия контакт между тях незабавно;
- Не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на детето, което е нанесло тормоза и на други деца, защото това може да урони неговото достойнство. Фокусът на интервенцията трябва да бъде насочен към децата – свидетели на тормоза, към средата, а не към участниците в ситуацията на насилие;
- Когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата

3. **Подходът за възстановяване на щетата**

Щетата се основава на принципа, че „всяка щета, нанесена от друг, трябва да бъде възстановена“ и включва съответните действия в тази посока. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки.

Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материални и за нематериални щети.

Подходът за възстановяване на щетите изисква време и по-задълбочен разговор на учителя на групата с детето, което е извършило насилие, за да му се помогне да разбере, какви са последствията от неговата постъпка. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в наличността на детето и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите.

- Като първа стъпка учителят изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете;
- Ключов момент във възстановяването на щетата е, че учителят разговаря с детето, а то само предлага, как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи и детето, което е било потърпевшо от тормоза. Този процес се медиира от ангажирания в случая учител на групата;
- След изясняване на ситуацията и постигане на договорености, учителят за определен период от време проследява поведението на децата и дава обратна връзка.

4. **Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие и тормоз**

При повторна ситуация на насилие или, когато има случай на тежък инцидент се следват предписанията от механизма, описани в Таблица 1. Класификация на формите на тормоз и предприемане на съответни действия.

Интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено, което го унижава, а от разбиране и емпатия(съпреживяване), за

Сканирано с CamScanner

да може то да развие това чувство към другите. Липсата на емпатия е една от основните причини, поради която се упражнява тормоз;

Работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е учителя да поговори с детето, по възможност още същия ден(или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере, какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;

Погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите връстници. При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се разговаря, какво точно ще му помогне да се чувства сигурно. Детето трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно, ако насилието се повтори;

- Не е препоръчително да се прави среща между детето, върху което е упражнено насилието и детето, което е извършило насилието, с цел да се помирят и разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последствия;
- Наблюдавайте детето в следващите дни, за да се уверите, как се чувства и при необходимост отново разговаряйте с него;
- Необходимо е да се работи и с наблюдателите не само на ниво превенция, но и след ситуация на тормоз;
- Не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата. Валидизират се правилата и етиката на поведение и се подкрепят тези, които са се намесили в защита на ценностите. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;
- Насърчава се убеждение за отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая. Насърчаване за грижа спрямо тормозеното дете. При преценка детето може да бъде насочено към услуги в общността.

5. Насочване на **детето и неговите родители към програми и услуги**
   Насочване на детето и неговите родители към консултация и психологическа работа следва да се осъществява от учителя или координиращия съвет. Насочващият трябва да е запознат с услугите за да даде пълна и конкретна информация на родителите за възможните услуги и програми. Важно е насочването да се направи конкретно и с грижа за да могат родителите и детето да се възползват, а не да го приемат като мярка за наказание.
6. **Кога се подава сигнал за дете в риск?**

Съгласно закона за закрила на детето, чл. 7 (1) „Лицето, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане“, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи.

(2) Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна“.

Сканирано с CamScanner

7. Кой може да подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

От страна на ДГ всеки един, работещ в системата на образованието, може да подаде сигнал към отдел „Закрила на детето“ по местоживеене на детето. Това може да бъде директор, учител, служител от непедагогическия персонал и т.н. сигналът може да бъде подаден от името на ДГ, на Координационния съвет, като се описва цялата събрана информация по случая. По този начин се действа институционално и се подкрепя учителят, който е установил тормоза и риска за детето.

Когато сигналът се отнася за дете в риск, сигналът ще бъде проучен от социалния работник, дори да е подаден анонимно. В случай на подозрение за ситуацията на тормоз, всеки служител може да проведе консултация като се свърже с Националната телефонна линия за деца и разговаря с експерт на телефон 116 111.

8.Къде може да се подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

Към Държавната агенция за закрила на детето функционира Национална телефонна линия за деца 116 111. Националната телефонна линия за деца предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми свързани с деца. Към нея при необходимост могат да се обръщат за съдействие и професионалисти. Националната телефонна линия за деца с номер 116 111 е с национално покритие, достъпна от територията на цялата страна, напълно безплатна за обаждащите се, независимо, дали звънят от стационарен или от мобилен телефон. Тя функционира 24 часа в денонощието.

Според Координационния механизъм, в случай, че сигналът за насилие бъде приет от някой от визираните органи за закрила – получен от Дирекция „Социално подпомагане“/ отдел за закрила на детето, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи, съгласно чл. 7 от закона за закрила на детето, той е длъжен да уведоми за това останалите незабавно до 1 /един/ час от регистриране на сигнала, включително по телефон и факс. Сигналът се изпраща в дирекция „Социално подпомагане“ по настоящ адрес на детето.

Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (чл. 10, ал. 5) в случаите, отнасящи се до насилие над дете, се разглеждат и анонимни сигнали.

Съгласно Координационния механизъм във всеки един отдел „Закрила на детето“ при Дирекция „Социално подпомагане“, началникът на отдела е на разположение, като той определя отговорен социален работник. В отдел „Закрила на детето“ определеният отговорен социален работник извършва проверката на сигнала до 24 часа от постъпването му.

При проучването на сигнала, социалния работник може да потърси съдействие от страна на образователната институция – информация за детето, за взаимоотношенията му с децата, впечатленията на учителите, т. е информация, с която да бъде направена оценка на случая.

При проучването на сигнала и предприемането на действия се изисква работа в екип от страна на съгласуваните действия на различните специалисти.

Сканирано с CamScanner

В случай, че бъде установен риск за детето, то ще бъде отворен случай, т.е. ще бъдат предприети мерки за закрила. Ще бъде изготвен план, в който ще бъдат описани планираните мерки, като социалният работник ще следи за изпълнението на плана.

В работата с децата и техните семейства всеки професионалист има своя роля.

Ролята на социалния работник е свързана с проучване на семейната среда и предприемане на мерки за закрила. В същото време той има правомощията и ангажимента да консултира родителите, да подпомогне тяхната ангажираност в работата с детето на равнище детска градина. Социалният работник може да консултира семейството, да насочи родителите и детето към подходящи социални услуги и консултации.

Мултидисциплинарния екип на местно равнище следва да си постави единна стратегическа цел, за постигането на която следва да изготви съвместен план за действие с разписани конкретни задачи със срок на изпълнение. Всеки един от посочените по-горе участници в мултидисциплинарния екип набелязва и предлага на останалите от екипа конкретни задачи по случая, които да изпълни съобразно собствените си правомощия и в съответствие с нормативната уредба. Конкретните задачи за изпълнение следва да бъдат зададени, така, че да може всеки участник да действа съобразно оперативната си самостоятелност, като изпълнението на конкретните дейности и задачи да бъде подкрепено със съдействието на останалите участници и в същото време, това да спомогне за крайния резултат – дългосрочна цел, която трябва да гарантира в най-голяма степен интереса на засегнатото дете.

Работата в екип ще даде възможност и за обратна връзка между различните специалисти, работещи с детето и неговото семейство, за успехите или трудностите при изпълнението на непланираните цели.

9. Насочване на случаи към външни служби.

При идентифициране на ситуация на тормоз, следва незабавно да се уведомят органите за закрила на детето: ОЗД и/или полиция. Уведомяването е задължение на всеки гражданин по силата на Закона за закрила на детето(ЗЗД), следователно сигнал до отдел „Закрила на детето“ и/или Районно управление „Полиция“, трябва да подаде гражданинът или служителят на ДГ, идентифицирал тормоза. Това може да бъде учител, възпитател, директор, служител от непедагогическия персонал, както и Координационният съвет като колективен орган. Уведомените институции започват проверка на сигнала по реда на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция.

Конкретните стъпки при подаване на сигнал за тормоз към външни служби са представени в **Приложение 2** *Кой, кога и къде може да подава сигнал за дете в риск?*

10. Работа с родители.

Привличането на родителите е важно условие за ефективността на всичк действия. Родителите се привличат като партньори в дейности по превенция, както и в случаите на интервенция. При включването на родителите се има предвид следното:

Сканирано с CamScanner

- Във всички случаи е необходимо родителите да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от детската градина действия за разрешаване на ситуацията;
- В разговора е важно да се акцентира върху необходимостта родителите да не критикуват другото дете, а да се опитат да погледнат на ситуацията през погледа на другата страна;
- Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и неглижирането на другото дете от тяхна страна само ще задълбочат конфликта;
- Разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се предостави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки;
- В разговорът могат да бъдат изведени конкретни договорки, кой , какво може да предприеме и какво се очаква като резултат;
- Учителят може да насочи родителите за консултация с други специалисти при необходимост.

АЛГОРИТЪМ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА МЕХАНИЗМА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗ МЕЖДУ ДЕЦАТА В ДГ № 10 „СЛЪНЧИЦЕ“

1. Запознаване на педагогическия и непедагогическия персонал с формите на насилие и с Механизма за противодействие в системата на предучилищното и училищно образование по ред, определен от директора.
2. Запознаване на децата и родителите с формите на насилие и с Механизма за противодействие на тормоз между децата.
3. Определяне на Координационен съвет със заповед на директора.
4. Разработване от Координационния съвет на план за съответната учебна година за противодействие, който се утвърждава от директора на ДГ.

4.1. Планът включва дейности по превенция и интервенция на ниво група(под формата на обучителни дейности и игрови ситуации) на ниво ДГ (по посока създаване на правила и процедури);

4.2. Планът включва конкретни дейности, срокове и отговорници;

4.3. Планът разписва ясно, как се осъществява потокът на информация във връзка със съмнения за тормоз, документиране на ситуации и иницииране на работа по случай;

4.4. Планът се актуализира ежегодно до края на първата седмица на м. ноември;

4.5. При необходимост може да има актуализация на Плана за противодействие на училищния тормоз и по време на учебната година към края на първия учебен срок – месец януари.

5. Създаване на единни правила за задълженията на всички служители, свързани със случаите на тормоз, изготвени от Координационния съвет.
6. Въвеждане на Дневник за случаите на тормоз.

6.1. Дневникът има за цел да подпомогне процеса на координация и комуникация в ДГ № 10 „Слънчице“ във връзка с осъществяването на цялостна политика за противодействие на тормоза.

6.2. В дневника се документират ситуациите, съответстващи на Класификацията на нивата и формите на тормоз и предприемане на съответните действия, които изискват намесата на Координационния съвет;

6.3. Всяка описана в дневника ситуация, съдържа следната информация; дата, какво се е случило – кратко описание на случая, кога се е случило, кои са участниците, кой служител е регистрирал ситуацията – име и подпис, какво е предприето като

Сканирано с CamScanner

действия (намеса, превенция), кои отговорни участници са информирани (институции, органи, родители), как е приключила ситуацията или на какъв етап е и какво предстои;

6.4. Координационният екип анализира ситуацията и определя необходимостта от индивидуална работа по случай с дете, чиято координация се осъществява от учител или психолог;

6.5. Дневникът за описване на ситуации на тормоза и съпътстващата документация по случаите се съхранява при член на Координационния съвет, определен от директора.

Срок: през цялата година

11. изготвяне на годишен отчетен доклад на Координационния съвет до директора на ДГ

Срок; месец май – юни

ТАБЛИЦА 1 . КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФОРМИТЕ НА ТОРМОЗ И НАСИЛИЕ И ПРЕДПРИЕМАНЕ НА СЪОТВЕТНИ ДЕЙСТВИЯ ПЪРВО НИВО – НИСКО НАРУШАВАНЕ НА ПРАВИЛАТА:

Ниво на насилие и тормоз	Отговор на детската градина	документиране	Последователност на процедурите за интервенция
- **Форми на физически тормоз са например:** леко удряне, щипане, дърпане на коса, драскане, хапане, подритване, замърсяване или разрушаване на нечия собственост. - **Форми на вербален тормоз са например:** подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди/неприлични коментари; - **Форми на психически тормоз са например:** омаловажаване, клюкарене, обиждане, осмиване; - **Форми на социален тормоз са например:** подмятане на коментари, подигравне, изключване от групови или съвместни дейности, фаворитизация/предпочитания, базирани на различие, разпространяване на слухове; - **Форми на сексуален тормоз са например:** показване на неприлични жестове и действия, вербален тормоз със сексуално съдържание,	На първо ниво по правило, действията се предприемат автономно от учителите на групата, заедно с родител, като се предприема педагогическа работа – индивидуално за група деца или за цялата група. При наличие на щети от материален характер – те се възстановяват. По изключение, ако насилственото поведение се повтаря, педагогическата работа не дава резултат,	Ситуациите от първо ниво се регистрират	1) Верифициране на подозрение или откриване на ситуация на тормоз – подробно информиране за случилото се от всички участници. 2) Прекратяване на ситуацията и успокояване/ интервенция към всички участници. 3) Уведомяване на родител. 4) Консултации – предприемане на индивидуални разговори с участниците. 5) Мерки и действия от страна на учителите и

Сканирано с CamScanner

разпространение на истории и изображения със сексуален подтекст; - **Форми на кибертормоз са например:** обидни обаждания и изпращане на обидни съобщения (SMS, MMS, съобщения в социалните мрежи и др.)	последствията са по-сериозни, ако се касае за насилие от страна на група към индивид или ако едно и също дете бива тормозено неоднократно в ситуации, класифицирани като първо ниво, то тогава следва да се предприемат действия, предписани за ситуации от нива две или три.		пом. възпитателя на групата – намиране на решение, което удовлетворява страните и служи за пример на наблюдателите. 6) Мониторинг на предприетите мерки и действия.

ВТОРО НИВО – ПОВТАРЯНЕ НА ЕДНИ И СЪЩИ НАРУШЕНИЯ НА ПРАВИЛАТА ИЛИ ПО-СЕРИОЗНИ ПОСЛЕДИЦИ:

Ниво на насилие и тормоз	Отговор на детската градина	Документиране	Последователност на процедурите за интервенция
- **Форми на физически тормоз са например:** шамаросване, удряне, стъпкване или късане на дрехи, ритане, обграждане, плюене, отнемане и нарушаване на нечия собственост, дърпане на нечий стол изпод него, дърпане на уши или коса; - **Форми на вербален тормоз са**	На второ ниво, по правило действията се предприемат от учители на групата, заедно с психолог, представител на Координационния съвет и директор и задължително участие на родител. Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би иго наранил, зюастрашил безопасността му	Ситуацията на тормоз може да се запише в Дневник като тормоз и се предприеме работа по случай. Възстановяване на щети при наличие на такива.	1) Верифициране на подозрение или откриване на ситуация на тормоз. 2) Прекратяване на ситуацията и успокояване. 3) Интервенция към всички участници. 4) Уведомяване на родител. 5) Консултации. 6) Мерки и действия – работа на Координационния съвет: анализ на ситуациите от регистъра, ;предприемане на

Сканирано с CamScanner

например: подигравки отправени пред целия клас или група, публично унижение, обиди; - **Форми на психически тормоз са например:** изнудване, заплашване; - **Форми на социален тормоз са например:** интриганстване, разпространяване на слухове, публично отхвърляне и игнориране, неприемане, манипулиране и използване; - **Форми на сексуален тормоз са например:** сексуално докосване, показване на порнографски материали, показване на интимни части на тялото и сваляне на дрехи, подтикване или принуждаване към сексуални действия, заснемане в сексуални пози; - **Форми на кибертормоз са например:** непоискано	или би нарушил процедурата, директорът би следвало да се обърне към отделите за закрила на детето		индивидуална работа по случай с дете в риск от тормоз и разписване на индивидуална програма. 7) Мониторинг на предприетите мерки и действия – несправедливо наказание, забрана за общуване, отхвърляне и манипулация.

Сканирано с CamScanner

заснемане и разпространение на снимки и видео, злоупотреба с блогове, форуми, социални мрежи, заснемане без разрешение.			

ТРЕТО НИВО – ЗЛОУПОТРЕБА СЪС СИЛА, КАКТО И ПРИН ЕКСТРЕМНИ СИТУАЦИИ, В КОИТО СЪЩЕСТВУВА ОПАСНОСТ ЗА ЖИВОТА И ЗДРАВЕТО ИЛИ ЗА ТЕЛЕСНИЯ ИНТЕГРИТЕТ, ЗА КОЙТО И ДА Е ОТ УЧАСТНИЦИТЕ В СИТУАЦИЯТА:

Ниво на насилие и тормоз	Отговор на детската градина	документиране	Последователност на процедурите за интервенция
- **Форми на физически тормоз са например:** Сбиване, задушаване, събаряне, причиняване на изгаряния и други наранявания, намушкване с остър предмет, провесване от прозорец или високо място, лишаване от храна, излагане на ниски или високи температури и заплашване с оръжие. - **Форми на вербален тормоз са например:** Закани, заплахи, обиди, клетви, които накърняват сериозно достойнството, публично унижение и др. - **Форми на психически**	На трето ниво, по правило уведомяването на органите на полицията става незабавно от служителя на детската градина, идентифицирал тормоза. Действията на ниво детска градина се предприемат от директор, заедно с Координационния съвет със задължителното участие на родител и компетентни власт, организации и услуги (центрове за социална работа, здравни центрове, отдел Закрила на детето, полиция и др.) . Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил		

Сканирано с CamScanner

тормоз са например: Сплашване, изнудване със сериозни заплахи, насилствено отнемане на пари и вещи, ограничаване на движението, склоняване за употреба на наркотични и други психотични вещества, включване в деструктивни групи и организации. - **Форми на социален тормоз са например:** Заплахи, изолация, групово измъчване на индивид или група и организиране на затворени групи (банди), последиците, от които нараняват други. - **Форми на сексуален тормоз са например:** съблазняване от друго дете или възрастен, злоупотреба с власт при подстрекаване, изнудване, склоняване и/или принуждаване към сексуални действия, блудство, изнасилване, кръвосмешение.	процедурата, директорът следва да информира центъра за социална работа, отделите за закрила на детето и/или полицията. Отговорът на детската градина може да включва насочване към местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, полицията и община по сила на координационния механизъм.		

Сканирано с CamScanner

- Форми на кибертормоз са например: Повторно действие на непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видеозаписи, злоупотреба с блогове, форуми, социални мрежи, заснемане без разрешение, заснемане на сцени на насилие, разпространение на записи и снимки на детска порнография.			

Сканирано с CamScanner

НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ

1. Разпознаване на тормоза от страна на учителя.
2. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз.
3. Подход за възстановяване на щетата.
4. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие и тормоз.
5. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.
6. Действие на насилие на дете срещу член на екипа на ДГ.
7. Действия на насилие на възрастен срещу дете.

Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на образователните институции срещу насилието. Намесата на възрастните следва внимателно да се обмисли и планира. Тя трябва да бъде последователно прилагана от цялата общност, за да бъде максимално ефективна. Важно е да не бъдат омаловажавани и първите прояви на влошаване на отношенията между децата, като и поведението, което е неприемливо. Тези ситуации представляват първо ниво на приетата класификация (Таблица 1). Необходимо е още при най-малките сигнали и съмнения за тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да бъде толерирано. Вниманието трябва да бъде насочено, както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални и психологически измерения.

1. Разпознаване на тормоза от страна на учителя. По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои и от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място е важно да се разграничат случаите, в които не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. Следното би могло да помогне за правилна оценка на ситуацията:

- Ако децата се закачат, бутат или блъскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра;
- Ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянна доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз;
- Когато се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят.

Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

2. Прекратяване на ситуация на тормоз: Задължение на всеки учител/ служител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал (от дете, родител или друг служител от ДГ):

- В случай на физически тормоз, децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическия контакт между тях незабавно;

Сканирано с CamScanner

- Не трябва да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на детето, което е нанесло тормоза и на другите деца, защото това може да урони неговото достойнство.

Фокусът на интервенцията трябва да бъде насочен към децата свидетели на тормоза, към средата, а не към участниците в ситуацията на насилие:

- Когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

3. Подходът за възстановяване на щетата се основава на принципа, че „всяка щета нанесена от друг, трябва да бъде възстановена“ и включва съответните действия в тази посока. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материални и за нематериални щети. Подходът за възстановяване на щетите изисква време и по-задълбочен разговор на учителят на групата с детето, което е извършило насилие, за да му се помогне да разбере, какви са последствията от неговата постъпка. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на детето и че се действа с оглед, отново да се възстановят ценностите, към които всички от ДГ се придържат, а не да бъде наказан:

- Като първа стъпка учителят изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва, съвместно с потърпевшото дете;
- Ключов момент във възстановяването на щетата е, че учителят разговаря с детето, а то само предлага как само да поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи и детето, което е бил потърпевш от тормоза. Този процес се медитира от ангажирания в случая учител в групата;
- След изясняване на ситуацията и постигане на договорености, учителят за определен период от време, проследява поведението на децата и дава обратна връзка. Учителят може да потърси съдействие и от другите учители – при преценка, насочване на детето и неговите родители към консултации с психолог.

4. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие и тормоз. При повторна ситуация на насилие или когато има случай на тежък инцидент се следват предписанията от механизма, описани в Таблица 1. Класификация на формите на тормоз и предприемане на съответни действия. Ключово, при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз не се нуждае от състрадание, а детето извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено, което го унижава, а от разбиране и емпатия (съпреживяване), за да може то да развие това чувство към другите. Липсата на емпатия е една от основните причини, поради която се упражнява тормоз;

Сканирано с CamScanner

Работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е учителят да поговори с детето, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере, какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени. Погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите връстници. При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се разговаря, какво точно ще му помогне да се чувства сигурно.

- Детето трябва да почувства доверие и сигурност от споделяне, което е много важно, ако насилието се повтори;
- Не е препоръчително да се прави среща между детето, върху което е упражнено насилие и детето, което е извършило насилието, с цел да се помирят и разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последствия. Необходимо да се реализира медиация с цел възстановяване на емоционалната и морална щета и взаимовръзките между децата;
- Наблюдавайте детето в следващите дни, за да се уверите как се чувства и при необходимост пак разговаряйте с него;
- Необходимо е да се работи и с наблюдателите, не само на нивото на превенцията, но и след ситуация на тормоз;
- Не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата на ДГ;
- Валидизират се правилата и етикета на поведението и се подкрепят тези, които са се намесили в защита на ценностите. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;
- Насърчава се убеждение за отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване на случая. Насърчаване на грижа спрямо тормозеното дете. При преценка детето може да бъде насочено към услуги в общността.

5. Насърчаване на детето и неговите родители към програми и услуги. Насочването на детето и неговите родители към консултация и психологическа работа следва да се осъществява от учителя или от координационния съвет. Насочващият трябва да е запознат с услугите и да даде пълна и конкретна информация на родителите за възможните услуги и програми. Важно е насочването да се направи конкретно и с грижа, за да могат родителите и детето да се възползват, а не да приемат като мярка за наказание.
6. Действие на насилие на дете срещу член на екипа или ДГ. Действието се прекратява незабавно от възрастен. Детето трябва отделно, с оглед възстановяване на сигурността, до успокояването му, като се реализира кризисна интервенция. Уведомяват се родителите на детето. С детето започват дейности за установяване на причините, изясняване на ситуацията, оценка на проблема. С него задължително разговаря психолог, който дава становище след оценката на проблема и поведението. На заседание на Педагогическия съвет се взема решение за последващи действия и се изготвя план за работа с детето.
7. Действия при насилие на възрастен срещу дете. При насилие на възрастен над дете, незабавно се подава сигнал към ОЗД и/или полиция и се действа съобразно

Сканирано с CamScanner

Координационния механизъм за дете в риск. С пострадалото дете разговаря психолог, който прави оценка и изготвя становище.

ПРИЛОЖЕНИЕ 3. КОГА, КОЙ И КЪДЕ МОЖЕ ДА ПОДАВА СИГНАЛ ЗА ДЕТЕ В РИСК?

1. Кога се подава сигнал за дете в риск?
2. Кой може да подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?
3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

1. Кога се подава сигнал за дете в риск? Съгласно Закона за закрила на детето, чл. 7 (1) „Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане“, Държавната агенция за закрила на дето или Министерството на вътрешните работи. Съгласно ал. 2 , същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна“.
2. Кой може да подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз? При идентифициране на случаи на насилие и тормоз на деца в ДГ, директорът незабавно се уведомява. От страна на ДГ , сигналът се подава от директора. Всеки един работещ в ДГ може да подаде сигнал към отдел „Закрила на детето“ по местоживеене на детето и/или полицията, като се описва цялата събрана информация по случая. Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (чл. 10, ал.5) в случаите отнасящи се до насилие над дете, се разглеждат и анонимни сигнали. В случай на подозрение за ситуация на тормоз, всеки служител може да проведе консултация като се свърже с Националната телефонна линия за деца и разговаря с консултант на тел. 116 111.
3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз? Към Държавната агенция за закрила на детето функционира Национална телефонна линия за деца 116 111. Националната телефонна линия за деца предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми свързани с деца. Към нея при необходимост могат да се обръщат за съдействие и професионалисти. Националната телефонна линия за деца с номер 116 111 е с национално покритие, достъпна от територията на цялата страна, напълно безплатна за обаждащите се, независимо дали звънят от стационарен или от мобилен номер. Тя функционира 24 часа в денонощието. Сигнал може да бъде подаден и към Националния за спешни повиквания 112. Според координационния механизъм, в случай, че сигналът за насилие бъде приет от някой от визираните органи за закрила – получен от дирекция „Социално подпомагане“/ отдел за Закрила на детето, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на Вътрешните работи, съгласно чл. 7 от Закона за закрила на детето той е длъжен да уведоми за това останалите незабавно до 1 час от регистриране на сигнала, включително от телефон и факс. Сигналът се изпраща в дирекция „Социално подпомагане“ по настоящ адрес на детето. Съгласно координационния механизъм във всеки един отдел „Закрила на детето“ при Дирекция „Социално подпомагане“ началникът на отдела е на разположение, като той определя отговорен социален работник. В отдел „Закрила на детето“ определеният отговорен социален работник

Сканирано с CamScanner

извършва проверката по сигнала до 24 часа от постъпването му. При проучването на сигнала, социалният работник може да потърси съдействие от страна на образователната институция – информация за детето, за взаимоотношенията му с децата, впечатленията на учителите, т.е. информация, с която да бъде направена оценка на случая. При проучването на сигнала и предприемането на действия се изисква работа в екип от страна на различни специалисти. От една страна, за да се направи точна оценка, а от друга, да бъдат съгласувани действията на различните специалисти. В случай, че бъде установен риск за детето, то ще бъде отворен случай, трябва да бъдат предприети мерки за закрила. Изготвя се общ план, в който ще бъдат описани планираните мерки, като социалния работник е отговорен и следи за изпълнението на плана. В работата с децата и техните семейства всеки професионалист има своята роля. Ролята на социалния работник е свързана с проучване на семейната среда и предприемане на мерки за закрила. В същото време той има правомощията и ангажимента да консултира родителите, да подпомогне тяхната ангажираност в работата с детето на равнище ДГ. Социалният работник може да консултира семейството, да насочи родителите и детето към подходящи социални услуги и консултации. Мултидисциплинарният екип на местно равнище следва да си постави единна стратегическа цел, за постигането на която следва да изготви съвместен план за действие с разписани конкретни задачи със срок на изпълнение. Всеки един от посочените по-горе участници в мултидисциплинарния екип набелязва и предлага на останалите от екипа конкретни задачи по случая, които да изпълни съобразно собствените си правомощия и в съответствие с нормативната уредба. Конкретните задачи за изпълнение следва да бъдат зададени така, че да може всеки участник да действа съобразно оперативната си самостоятелност, като изпълнението на конкретните дейности и задачи бъде подкрепено със съдействието на останалите участници и в същото време това да спомогне за крайния резултат – дългосрочна цел, която трябва да гарантира в най-голяма степен интереса на засегнатото дете. Работата в екип ще даде възможност и за обратната връзка между различните специалисти, работещи с детето и неговото семейство, за успехите или трудностите при изпълнението на планираните цели.

Сканирано с CamScanner